

EGY ERDÉLYI MAGYAR AMERIKÁBAN

■ A múlt esztendő vége felé szerkesztői felkérés érkezett a *Korunktól*: írjak a lap demográfiai számába. Röviden arról, hogy mit jelent a diaszpórában erdélyi magyarként élni. De ne felejtsek el szólni az útrakelés indokairól, viszontagságairól, a megkapaszkodási lehetőségekről és a '90 utáni hazatérésekről sem.

Nos erdélyi orvosok (a MOGYE belgyógyász tanársegédei) voltunk feleségemmel Marosvásárhelyen, amikor – úgy 1979-ben – felmerült a kérdés: hogyan is lehetne kivándorolni Amerikába. Feleségem nagynénje itt élt, abban az évben sikerült őt meglátogatni. A rokoni kapcsolat nyilván nem volt elegendő ok a kitelepedéshez. A világ már kezdett nagyon beborulni Romániában, az eltökéltebbek és a szemfülesebbek már elindultak Erdélyből is – ki erre, ki arra, ki így, ki úgy... Érdeklődésünkre a bukaresti amerikai konzulátuson az volt a válasz: nehogy elindítsuk a kitelepedési kérést! Azt persze nem tudtuk, hogy látogatásunkat nem csupán tájékoztatóként kezelték. Merthogy 1985 őszén a konzulátustól kerestek meg minket: megvan-e még az óhaj? Ha igen, akkor most lehetséges...

Abban az évben történt, hogy egyik kedves idősebb barátunk – Sütő Andráséktól távozván – így szólt hozzánk: „Péter, én érzem, hogy ti el fogtok menni... Ne tegyétek: ti itt elég jól vagytok, titeket itt szeretnek, rátok itt szükség van...” Igaza volt: nem voltunk rosszabbul, mint más kollégák, és együtt voltunk – családdal, barátokkal, kollégákkal, páciensekkel. De ez viszonylagos jólét volt, tele bizonytalanságokkal; a minőségibb szakmai munkát elnehezítették vagy lehetetlenné tették – miközben a kitelepedési láz fokozódott; aki nem ment, gyermekeit szervezte kifelé (pl. látszatházasságokkal stb.). Nekem épp akkor adták tudtomra, hogy nacionalista vagyok, mert magyarul beszélek a hallgatókkal a gyakorlatok során, magyarul íratom az államvizsga-dolgozatokat, „problémás” kapcsolatokat tartok fenn. De ezzel sem voltam egyedül, tehát nincs mentségem. Mindössze „agyamra ment” a szocializmus és a kisebbségi lét.

Kitelepedési kérésünk beadása után egy hétre állástalanokká váltunk, aztán a román hatóságok visszautasították kérésünket. Minthogy időmilliomosok lettünk, befejezhattük és leadhattuk doktori disszertációnkat, készülhettünk amerikai orvosi szigorlatainkra, s – barátaink és kollégáink támogatásával – megéltünk valahogy. Aztán jött a kivándorlás jóváhagyása, majd a készülődés: kis dolgaink felszámolása, engedélyezett könyveink, festményeink, hanglemezeink kiküldése, a rengeteg intézniező, a búcsúzások, majd 1986 decemberében az nagy utazás és annak végén megérkezés (Phoenix, Arizona), ahova a bevándorlási hatóságok menekülteként irányítottak.

Az érkezést követő idők zsúfoltak voltak – berendezkedéssel, adminisztratív teendőkkal, gyermekek beiskolázásával, s ehhez jött még a január végi második szigorlatra való felkészülés. Azután egyféle „üres idő” következett, az eredmény várásával. Ekkor éltem meg teljesebben a kivándorlással járó veszteséget is, s ez az idő tette lehetővé az ismerkedést a phoenix(AZ)-i kis magyar közösséggel, amelyikhez még otthonról kaptunk eligazítást. Megkerestük Demeter Andor tiszteletes urat és családját meg egyházát, a phoenixi kis magyar református közösséget, ahol nagy szeretettel és segíteni akarással fogadtak. Tanítottak az amerikai életre, összehoztak magyar orvosokkal, társaságot/kapcsolatokat biztosítottak, átsegítettek az akklimatizálódás kezdeti nehézségein. Lényegében itt, Amerikában ismerkedtünk meg a magyar református élettel is, kiegészítve ökumenikus keresztény életünket a katolikus és evangélikus keretek mellett a reformátussal s majd később

– Gellérd Judit révén – az unitáriussal is. Ebből ugyan állás és továbbtanulási lehetőség ott nem lett, de így is hasznos és jó volt.

Megjött a vizsgaeredmény: sikerült, most már a diploma elismertetésének egy fontos követelménye meglett. De ehhez kellett az marosvásárhelyi orvosi oktatás igazolása is, amit akkor a román hatóságok nem teljesítettek. Így kellett három – Amerikában praktizáló – Marosvásárhelyen végzett orvos igazolása. És ez is meglett két kollégánk s egy tanítványunk révén. Végül pedig kellett egy belgyógyászati alorvosi állás egy oktatókórházban, ahova felvesznek hároméves kiképzésre. Ennek sikeres teljesítésével letehetjük itt is belgyógyászati szakvizsgánkat, és működési engedélyt szerezhethetünk. Itt jött be a román kapcsolat – egy véletlen révén ismerkedtünk meg Gheorghe Marinescu nevű fiatalabb bukaresti román kollégával, aki a detroiti zsidó kórház (Sinai Hospital of Detroit) kardiológusa volt, és aki nagy körültekintéssel, önzetlenséggel és szeretettel támogatta felvételünket a kórház belgyógyászati osztályára-oktatásába, majd segített detroiti megtelepedésünkönél is. Ezt a hároméves alorvosi programot végeztem el én, majd Mari feleségem – így a magyar segítségem mellé oda kerültek a román és zsidó támogatások is.

Végül is így telepedtünk le mi Detroitban – pontosabban Detroit mellé –, s a szakmai munka, tanulás, elhelyezkedés, a belgyógyászati és geriátriai szakvizsga mellett ott folytatódott az amerikai erdélyi magyar – s kisebb mértékben román – világgal való ismerkedés, az abba való tartós beilleszkedés.

Elmentünk az 1988. évi március 15-i megemlékezésekre Detroit hagyományos magyar negyedébe, ahol a Szent Kereszt Magyar Katolikus templom áll. S itt aztán még több magyart – köztük erdélyieket – ismertünk meg: Ander Antal mellett Zoltán Sándort (mindketten mérnökök), az Ann Arbor-i antropológus Darvas Évát és építész férjét, Róbertet. Ők jelentették a mi társaságunkat a továbbiakban. Aztán a református egyház keretében 1990-ben megalakult a Magyar Hagyományokat Ápoló Kör, amelyet vásárhelyi barátunk, Miklós Erzsébet kezdeményezett. Az előző betelepült hullámok még élő tagjai és leszármazottaik nemigen beszéltek már a magyar nyelvet, az előrehaladott asszimiláció állapotában leledztek, de vallási-egyházi hagyományaikhoz, szokásaikhoz és kulináris hagyományaikhoz ragaszkodtak. A magyar ügyek, a magyar kultúra iránti elevenebb érdeklődést, aktívabb részvételt az '56-osok s a „szivárgó” betelepülő magyarországiak és erdélyiek képviselték környezetünkön.

A következő év nyarán jutottunk el a Magyar Baráti Közösség (MBK) nyári Itt-Ott találkozójára, melyet még mindig az ohioi Lake Hope-on (a Reménység Tavánál) tartunk. Az egész családdal mentünk, és nagy élmény volt az eleven szabad véleménynyilvánítás magyar sorskérdésekről a nagy változások idején. A vendég-előadókat követő viták mellett az esti kulturális programok is felejthetlenné tették a találkozót. Nem is kellett sok biztatás, tagjaikká váltunk ott mi is. A tagság java része s vezetősége is akkor dipis ('45-'47-es, közöttük „erdélyi dipisek” is!) és '56-os értelmiségi magyar emigránsokból és leszármazottaikból állt, ehhez társult még egy kisebb délvidéki társaság is. De jöttek-szivárogtak az erdélyiek – itt volt már akkor a Bokor-Megyeri család (erdélyi-délvidéki felállásban), Győrffy Ilona és Péter, s ekkor társult hozzánk Ander Antal barátunk és a szintén vásárhelyi Minger Hajnal.

Itt visszakanyarodok Győrffy Péterhez és Ilonához. Péter csíkszeredai orvosból lett amerikai belgyógyász, Ilona pedig lelkes washingtoni idegenvezetőként dolgozott. Péter volt egyike azoknak, akik igazolták otthoni orvosi oktatásom, aztán jobban összeismerkedtünk, többször találkoztunk, Washingtonban, ahol éltek, és többször vendégeink voltak ők is. Házukból egy kis erdélyi központot teremtettek, ahol 1989 után számos erdélyi vagy kivándorolt magyar (köztük közéleti emberek, művészek, írók) megfordult. Megalakították többedmagukkal a Kulturális Alapítvány Erdélyért elnevezésű szervezetet, amelyik erdélyi magyar képzőművészek

alkotásaiból szervezett kiállítást Washingtonban; erdélyi magyar politikusokat, művészeket utaztattak. Mi is tagjai lettünk az alapítványnak, részt vettünk munkájukban, a kiállítás összehozásában, a marosvásárhelyi Bay Zoltán Könyvtár támogatásában, felszerelésében és meghívottaik fogadásában. Áldozatkészségük, önzetlenségük, erdélyi elkötelezettségük példamutató volt, és nagylelkű adományuk elhunytuk után is hozzájárul erdélyi kulturális intézmények támogatásához.

Hogyan mutatkozik az erdélyi magyar jelenlét Detroitban? Marosvásárhelyi családunk mellé számos nagyváradai is letelepedett: testvérek, unokatestvérek és gyermekeik. A magyar egyházak erősítése mellett az erdélyi kötődések gyarapításához is hozzájárultak. Ilyen gyarapodások nyilván más amerikai városokban (pl. Chicagóban) is életjelt adtak magukról. Nem jártak saját erdélyi szervezeti alapításokkal ugyan, de képviselték az erdélyiséget, az erdélyi kapcsolatokat, érdekeket ők is a helyi és országos magyar közösségekben.

Az erdélyi származású amerikai magyarok a szórvány diaszpórája, avagy a diaszpóra kisebbsége? Mint a „kisebbség kisebbsége” Erdélyben? A megkülönböztetés mind leíró, mind elemző szempontból létjogosult. Az erdélyiek azonban a tágabb amerikai magyar közösségekben tudnak csak megmaradni. „Mint cseppben a tenger” – ezáltal valósulhat meg a „nemzetegyesítés a diaszpórában”, a magyar nemzetstratégia szellemében is. Az átfogó, egyesítő hozzáállás, a megkülönböztető-elismerő szerető odafigyelés, a tapintat ehhez nélkülözhetetlen. Vagyis: a partikularitás elismerése, de egyszersmind az egység gyakorlati vállalása.

Vannak kis regionális zárványok, társaságok – helyi közösségekben, nagyobb terekben, akár erdélyiek, akár délvidékiek – én ilyenekkel találkoztam. Itt a megítéltebb, családiasabb együttlét mellett a hazai gondokra való intenzívebb odafigyelés a jellemző; ezek készségesebb felvállalása, a nagyobb magyar közösség tájékoztatása és mozgósítása; támogatási gyűjtések, ösztöndíjak, látogatók meghívása és utaztatása, erdélyi értékek megismertetése és megőrzése a cél. A szűkebb, személyesebb összefüggéseken itt nem ritka erdélyi román (többnyire magyarul is beszélő) barátok jelenléte (e kapcsolatokat néha még otthonról hozták), ahol a tárgyalás esetenként kétnyelvű is és politikamentes.

Az Erdélyre figyelés és kapcsolattartás módozatai igen változatosan alakultak az elmúlt évtizedek során. A személyes kapcsolatok mellett, melyeket 1993 után a szinte minden évben sorra kerülő hazalátogatások is kiegészítettek, egyre fontosabb lett a nyomtatott és az elektronikus sajtó követése, a levelezőlistákon való információ- és véleménycsere, az MBK-találkozókon és az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem akadémiai hetén való részvételek, melyeken nemcsak Erdélyről lehetett tájékozódni, de egyre több erdélyivel is megismerkedni és találkozni. Ehhez jöttek utóbb az erdélyi rendezvényeken való személyes részvételek is, s ezek az alkalmak számomra a jövőben remélhetően még gyarapodni fognak.

Fontos volt és maradt a *Korunk*-kapcsolat is. A folyóiratot még odahaza olvastam, s aztán unokabátyám, Ritoók János (a lap szerkesztőségi főtítkára) vitt el a szerkesztőségbe, ahol módomban állt megismerkedni Kántor Lajossal és a belső munkatársakkal, nem egy alkalommal részt vehettem a *Korunk* Galéria rendezvényein. A kapcsolatot aztán Kántor Lajosék amerikai (detroiti) látogatása, Itt-Ott-os jelenléte elevenítette/erősítette fel újra 1992-ben, vezetett közlésekkel megvalósuló részvételhez, támogatáshoz, és ez teljesedett ki Cseke Péter 2014-es ittlétével. A kapcsolat azóta is él, s a folyóirat igen fontos szerepet játszik Erdély-központú tájékozódásomban.

Az erdélyi származású alapítók és tagok mellett az amerikai magyar szervezeteknek nagy hagyománya van az Erdélyre-felügyelésben, azzal való törődésben. A teljesség igénye nélkül megemlítenék egypár ilyen szervezetet, amelyeket bizonyára többen is ismernek a *Korunk*-olvasók között is. Ilyen volt a kimondottan erdélyi orientációjú Amerikai Erdélyi Szövetség – Teleki Béla vezetésével – a második világháború után, dipis háttérrel, amelyik a *Transsylvania* negyedéves lapot